

Олена СЕРЕБРЯКОВА

ОБРЯДОВА СИМВОЛІКА ТА ФУНКЦІЇ КУПАЛЬСЬКИХ ВІНКІВ НА ЧЕРКАЩИНІ: МАНТИЧНО-МАГІЧНИЙ АСПЕКТ

На основі польового матеріалу проаналізовані традиційні ворожіння з купальськими вінками. З'ясовані символіка, функції цих рослинних атрибутів, а також локальні особливості побутування і стан збереження таких мантичних дій у сучасну пору.

Ключові слова: ворожіння (дивінації, мантичні дії), вінки, вода, свічка, вогонь, шлюб, дівування, життя, смерть.

© О. СЕРЕБРЯКОВА, 2015

У літньому циклі календарних свят українців особливе місце займає свято Івана Купала («Іванішне» свято, «Йвана», «Собітка»), в якому збереглося чимало архаїчних рис. Воно припадає на час літнього сонцестояння, коли, за народними віруваннями, активізуються життєтворчі сили природи, а також сили зла. Серед різних обрядодій, які здійснювали на свято Івана Купала (збирання цілющих трав, качання по росі, пошук квітки папороті, клечання хат, скакання через вогонь тощо), були й дівочі ворожіння з віночками.

Самі способи ворожінь автори наукових публікацій висвітлюють лише принагідно, зосередивши увагу на купальському обряді в цілому (Х. Бігеляйзен, К. Мошинський, Н. Вар'ян, Ю. Климець) [14, с. 253; 22, с. 46; 38, с. 275; 39, с. 393—397], або ж контекстно зупиняються на зазначеній проблемі в процесі вивчення календарної обрядовості (В. Соколова, Л. Виноградова, Т. Агапкіна, Е. Гаврилук, А. Мойсей, Л. Горошко) [13, с. 308, 488, 543; 16, с. 24—25; 17, с. 48, 49; 19, с. 179—182; 32, с. 211; 35, с. 190, 192, 224, 235]. Деякі відомості про предмет нашого зацікавлення містяться в етнографічних працях дослідників, що у ХІХ — першій половині ХХ ст. вивчали обряди та звичаї Шевченкового краю (М. Максимович, А. Кримський) [25; 30]. Проте окремого дослідження про символіку та функції купальських вінків немає. З огляду на це в рамках статті, окрім цих питань, розглянемо також стан збереження таких мантичних дій у сучасну пору, їхні локальні особливості. Розвідка ґрунтуватиметься здебільшого на матеріалах власних польових записів, які здійснено впродовж 2008—2010 рр. у Корсунь-Шевченківському, Черкаському, Канівському, Золотоніському районах Черкаської обл. [6].

За народною традицією на свято Івана Купала дівчата плели вінки з різноманітних трав, квітів, пускали їх на воду з берега та спостерігали за напрямком і характером їхнього руху. Призбирані нами польові матеріали свідчать про певні локальні відмінності цього процесу. Скажімо, опинившись у воді з віночком на голові, дівчата пірнали, щоб він сплив (сс. Деренківець, Ситники Корсунь-Шевченківського р-ну, Яснозір'я Черкаського р-ну; Пекарі, Богуславець, Хмільна, Келеберда, Межиріч, Полствин, Гамарня Канівського р-ну) [5, арк. 41, 89, 90, 131; 6, арк. 22, 139—140, 155, 219, 224, 308].

Приклад шанобливого ставлення до водної стихії, яка, за віруваннями, має мантичні властивості,

автор занотувала у Скориківці Золотоніського р-ну: «Як нахилилася, поклонилася до води, попросила свого щастя, і вінок із голови упав же ж у воду. Заходили у воду і тоді кланялися, просили Господа Бога: «Поможи нам, хай покаже вінок, де мій буде сужений, в якому краю». В інших селах, стоячи у ріці, його знімали з голови і обережно пускали (сmt. Стеблів, сс. Заріччя, Сотники Корсунь-Шевченківського р-ну; Драбівці, Маркизівка, Бубнівська Слобідка, Гельм'язів Золотоніського р-ну). Зрідка, заходили у воду, тримаючи вінок у руці (сс. Литвинець Канівського р-ну; Домантово, Хвильово-Сорочин Золотоніського р-ну) [5, арк. 109—110; 6, арк. 34, 106, 151—152, 248, 252, 257, 268, 280, 317, 353].

За оповідями старожилів, дівчата найчастіше воюжили з метою передбачити напрям, у який віддадуться: «У яку сторону попливе, туди заміж піде» (сс. Пішки, Ситники, Квітки, Набутів, Кірове, Набокове, Деренківець, Хильки, Стеблів, Сахнівка, Ситники, Шендерівка, Черепин Корсунь-Шевченківського р-ну; Яблунів, Пекарі Канівського р-ну; Драбівці, Маркизівка, Бубнівська Слобідка, Скориківка, Домантово, Коробівка, Мицалівка, Богуславець, Гельм'язів, Антипівка, Хвильово-Сорочин Золотоніського р-ну) [6, арк. 15, 16, 22, 39, 46, 53, 75, 79, 84, 89, 123, 131, 139—140, 145, 151—152, 161, 188, 224, 248, 252, 257, 268, 280, 285, 297, 304, 317, 332, 353].

За народними віруваннями, берег, до якого пристав¹ віночок, указує, звідки прийдуть старости, або місце майбутнього проживання молодих (сс. Мошни Черкаського р-ну, Заріччя, Шендерівка, сmt. Стеблів Корсунь-Шевченківського р-ну; Хмельна Канівського р-ну; Скориківка, Ковтуни, Богуславець, Гельм'язів, Деньги Золотоніського р-ну). Якщо він поплив далеко, то, за аналогією, весілля відбудеться в далеких краях (сс. Мартинівка Канівського р-ну; Ковтуни Золотоніського р-ну) [6, арк. 34, 53, 59, 106, 210, 219, 268, 289, 304, 321, 347].

Зрідка відданиці довідувались про те, хто з них віддасться раніше за всіх. Так, за традицією, яка побутувала в с. Кропивна Золотоніського р-ну, дівчата, кидаючи вінки на воду з берега, спостерігали: чий перший попливе, та й заміж перша вийде [6, арк. 336].

¹ У селах Квітки та Черепин такий факт вважали поганою ознакою [6, арк. 89, 161].

Респонденти стверджують, що «віщий» вінок не завжди пророкував приємні події. Наприклад, у разі його потоплення вірили, що дівчина помре (зокрема, внаслідок утоплення) (сс. Сахнівка, Квітки, Ситники, Набутів, сmt. Стеблів Корсунь-Шевченківського р-ну; Яснозір'я Черкаського р-ну; Яблунів, Дарівка, Келеберда, Беркозівка, Пекарі, Хмельна, Сушки Канівського р-ну; Драбівці, Кропивна, Ковтуни, Мицалівка, Богуславець, Антипівка, Гельм'язів, Плешкані, Деньги, Хвильово-Сорочин Золотоніського р-ну; Попівка Звенигородського р-ну). Іноді це стосувалось її нареченого (сс. Литвинець Канівського р-ну, Пішки Корсунь-Шевченківського р-ну, Скориківка, Богуславець Золотоніського р-ну). А жителі с. Гельм'язів, що на Золотоніщині, вірили, що «як потоне (вінок. — О. С.), значить потоне любов, пройде» [2, арк. 4; 5, арк. 21, 41; 6, арк. 7, 39, 89, 127, 145, 155, 188, 201, 210, 219, 224, 248, 268, 292, 297, 304, 308, 317, 321, 325, 332, 336, 342, 347, 353; 25, с. 380].

Якщо ж вінок крутився на місці, це було ознакою довгого дівування (сс. Сахнівка, Деренківець, сmt. Стеблів, Кірове, Пішки, Ситники, Черепин, Набутів, Корсунь-Шевченківського р-ну, Яснозір'я Черкаського р-ну; Ковтуни, Мицалівка, Гельм'язів, Богуславець, Антипівка, Плешкані, Хвильово-Сорочин Золотоніського р-ну, Набокове Городищенського р-ну, Яблунів, Мартинівка, Пекарі, Хмельна, Дарівка, Келеберда Канівського р-ну) або запорукою весілля (с. Сушки Канівського р-ну) [2, арк. 4; 5, арк. 21, 41; 6, арк. 7, 15, 22, 34, 75, 84, 127, 139—140, 151—152, 155, 161, 210, 219, 292, 297, 321, 332, 353]. Подекуди така «поведінка» вінка віщувала те, що дівчина так само «крутитиметься» на місці, тобто їй судилось залишитись без пари: «така буде жисть» (с. Полствин Канівського р-ну), «буде крутитись, та ніхто заміж не візьме» (сс. Набутів, Квітки Корсунь-Шевченківського р-ну; Плешкані, Гельм'язів Золотоніського р-ну), віддатися у своєму селі (сmt. Стеблів, сс. Шендерівка, Пішки Корсунь-Шевченківського р-ну; Драбівці, Богуславець Золотоніського р-ну) [5, арк. 21, 89, 90; 6, арк. 39, 53, 79, 89, 127, 131, 248, 308, 317, 325] або ж не справити весілля цього річ (сс. Ковтуни, Мицалівка, Гельм'язів, Деньги Золотоніського р-ну) [6, арк. 292, 297, 321, 342]. Поганою прикметою для дівчини також було зачіплювання за

щось вінка біля берега (с. Заріччя Корсунь-Шевченківського р-ну) [6, арк. 106].

У більшості досліджуваних населених пунктів дівчата на виданні швидко вдовольняли свою цікавість, оскільки про результат ворожіння довідувались відразу ж. А от у Ситниках, Пішках Корсунь-Шевченківського р-ну, Яснозір'ї Черкаського р-ну, Беркозівці Канівського р-ну для цього їм доводилось чекати усю ніч, бо лише вдосвіта наступного дня вони бігли дивитись, куди попливли віночки або шукали їх у ставку [6, арк. 131, 139—140, 155, 201].

За записом М. Максимовича, у 40-х рр. ХІХ ст. у селах над р. Супой щороку на свято Івана Милостивого дівчата плели собі по два віночки, а ввечері, коли заходило сонце, йшли до річки та розпалювали з соломи багаття. Роздягнувшись, клали на голову по вінкові і перестрибували через ватру, а потім голими стрімголов кидалися в річку. Коли у воді вінок спадав з голови, то дивилися, у який бік він попливе, вірячи, що з того боку й старости будуть. При цьому кілька разів співали:

*Ой Івашко, Івась,
Та купався Івась,
Та в воду упав
Купала на Йвана* [30, с. 173—174].

Завдяки польовим пошукам у с. Ковтуни, що на Золотоніщині, зафіксована співанка під час пускання віночків на воду:

*Ой, вирву я з розі квітку
Та й пушу на воду,
Прийди моя доле з мого роду.
Плила, плила з ружі квітка
Та й стала на воді кружиться
Це ж моя донечка журиється...* [6, арк. 289].

Не випадково вогонь розпалювали саме дівчата, адже жіноча фертильність, на думку Ю. Климця, асоціювалася з вірою в запліднюючу силу вогню, а солома, що позбавлена зерна як запліднюючого начала, очевидно, тому й призначена для спалювання у ватрі [22, с. 28, 30]. Крім того, купальський вогонь, який, за повір'ям, є еквівалентом сонця, наділяється очисною і апотропейною функціями, що надає людині здоров'я, життєвої енергії, забезпечує від згубного впливу злих сил. Оскільки обов'язковою умовою для успішного здійснення мантичних дій є проникнення в «інший» простір та зв'язок з потойбіччям, відданиці намагались установити його за до-

помогою оголеності. За народними віруваннями, саме у такому вигляді людина, що ворожить, втрачає культурні ознаки і набуває «чужих» рис, а тому їй легше довідатися про майбутнє.

За звичаєм, який ще у 20-х рр. ХХ ст. побутував у с. Попівка, Шестеринці Звенигородського повіту, багаття запалювали парубки. Настрибавшись через нього, починали ворожити. Приміром, у Попівці дівчата і хлопці разом пускали на воду віночки із запаленими свічками (кожен свій), які вони зняли з купальського дерева («купайлиці»)². Найчастіше молодь помаленьку заходила у воду, щоб її не скаламутити (оскільки каламутна вода була ознакою суперечки, хвороби, чогось поганого), і пускала вінки. Тоді виходили на берег і спостерігали за їхнім плином. За традиційними віруваннями, куди вінок відпливав — у той бік дівчина вийде заміж. Коли ж він спливав до купи з парубочим, та пара одружиться. Якщо ж він стояв на місці чи крутився, вірили, що на весілля сподіватися марно. Потонулий вінок означав смерть. На цій же території, зокрема у Шестеринцях (нині — с. Шестеринці Лисянського р-ну Черкаської обл.) дівчата клали на голову маленькі вінки зі свічками та поволі занурювались у воду. Вінок спливав і своїм напрямом пророкував долю. А у Тарасівці (нині — с. Тарасівка Звенигородського р-ну Черкаської обл.) хлопці й дівчата плавали на човнах, на одному з яких возили прикрашене гільце, і просто з човна дівчата пускали віночки [25, с. 375, 380].

Певним локальним колоритом забарвлені також ритуали ворожіння про майбутню долю й у селі Ризино (Звенигородщина), де кожна дівчина замість вінків пускала на воду дві дощечки із палаючими свічками. Одну дощечку загадувала на себе, другу — на хлопця, з яким сподівалася одружитись. Результати пояснювали аналогічно до ворожіння із віночками: їхнє сходження віщувало дівчині шлюб із бажаним парубком [10, арк. 15]. Подібно чинили й тлумачили висліди у Таганчі Канівського р-ну, де кожна відданиця сплетений вінок із запаленою всеєдині свічкою ставила на дошку, а відтак уже пускала на воду [6, арк. 170—171].

Подекуди народні умотивування дивінацій з купальськими вінками та свічками у них (однією або

² Для нього плели окремі ворожильні вінки, прикрашені свічками.

чотирма) містять згадки про ототожнення життя з вогнем: «Як погаситься, то вже помреш» (с. Ситники Корсунь-Шевченківського р-ну), «Як загається, у хворобі буде лежать та дівчина» (с. Таганча Канівського р-ну), «Як свічка зразу погасне, якпустиш вінок, то не повезе в житті» (с. Полствин Канівського р-ну) [6, арк. 151—152, 170—171, 192]. Тому можна констатувати, що у даному разі свічка виступає аналогом земного життя людини. З цих же теренів маємо відомості й про сучасний вплив засобів мас-медіа (зокрема, телебачення) на використання атрибутів ворожінь. Зокрема, у Сахнівці на Корсунщині та Беркозівці на Канівщині повідомили, що раніше тут ворожили лише з вінками, а тепер ставлять у них свічки [6, арк. 15, 16, 201].

Сучасні польові записи з теренів Наддніпрянщини вказують на участь у таких мантичних діях парубків. Так, на Корсунщині (с. Хильки) вони вилловлювали з води дівочі вінки, щоб дізнатися, з якою саме панною судилося поєднати долю [6, арк. 48]. На Канівщині (с. Таганча) занотоване таке вмотивування: «Якщо дівчина прогавила свого вінка (він — хлопець. — О. С. вхопив), то це його пара» [6, арк. 171]. Схоже пояснення маємо із Золотоніщини (с. Деньги): «Хлопці ловили вінки спеціально, щоб дівчина за нього заміж вийшла. Як вловить який вінок, то ту дівчину він заміж возьме» [6, арк. 342, 347]. Очевидно, з метою гарантувати пошлюблення з уподобаною дівчиною, парубки зі с. Ковтуни (Золотоніщина) чинили так: «Як котрийсь замітив, що він з нею гуляє, а вона пустила вінок, то він побіжить та забере» [6, арк. 292]. Подібні відомості занотовані у с. Пішки: «А як, було, подобається дівчина хлопцеві, то він старається витягти його з води і вкрасти того вінка, щоб вона вийшла за його заміж» [2, арк. 50]. Про ритуальні бешкети довідуємось від жителів Яблунова, що на Канівщині, та Богуславця, що на Золотоніщині: «Хлопці ловлять ті вінки, щоб дівчата не бачили, куди заміж підуть», «Спеціально хватили хлопці, щоб позачіпати дівчат!» [6, арк. 188, 308]. У минулому така парубоча поведінка мала на меті усунути всі перешкоди до бажаного весілля.

Зрідка купальський вінок або гілочка, яку відламували з «купайлиці» (у разі, коли деревце не пускали на воду), виконували інші обрядові функції. Із

записів А. Кримського зі Звенигородського повіту дізнаємося, що ці ритуальні атрибути дівчата, лягаючи спати, клали собі під подушку, сподіваючись побачити свого нареченого у «віщому» сні. За віруваннями, «хто присниться, з тим одружиться» (с. Скаливатка) [25, с. 375, 380, 381].

У низці локальних варіантів досліджуваних ворожінь криється також продукуюче призначення купальських вінків. Яскраво виражений асоціативний зв'язок між родючістю природи і жіночою фертильністю простежується у збережених рудиментах аграрної магії, що спрямовані на підвищення врожайності городів. Скажімо, з такою метою кожна дівчина після пускання вінків йшла на город чи в садок і полола чорнобиль, який намітила ще вдень. Потім скидала з голови вінок, розривала його та розкидала по огірках, «щоб були рясні». Одну з примівок, якою супроводжувався цей обряд, записав у Скаливатці на Звенигородщині Т. Козій: «Так, як цей вінок поплетяний, щоб і вудиння поплелось так само!» [25, с. 380—381]. Правдивість таких магічних дій у сучасну пору засвідчують жительки Богуславця та Хвильово-Сорочина на Золотоніщині. Одну з них навчали: «А мати, було, каже: «Ти піди, у воду вмочи його і принеси, покладеш на головку капусти — тоді буде така гарна головка». І то правда, я клала: піду, намочу його у воду, і ховаю, щоб в мене хлопці не вихватили». Інакше чинила інформаторка зі с. Богуславець: «Заходила у вінку на город, йшла до капусти, нахиялася, і на яку капустину впаде, кажуть, що дуже велика від цього» [6, арк. 308, 353].

В інших варіантах дивінацій з віночками спостерігаються народні вірування в їхні цілющі і магічно-оберегові властивості. За записами С. Терещенко у Попівці Звенигородського повіту, на другий день після свята Івана Купала жінки зумисне ходили вилловлювати з води вінки, які, за повір'ями, були помічними, «а найбільше од нечистої сили і до корів. Коли відьма збавить, то підкурують» [25, с. 381].

Традиція здійснювати мантичні дії з вінками на свято Івана Купала (або Трійцю) була досить поширеною також і в інших регіонах України. Так, аналіз порівняльних даних засвідчує її побутування на Бойківщині, Лемківщині, Гуцульщині, Покутті, Опілі, Поліссі, Поділлі, Полтавщині, півдні України [1,

арк. 18—19, 55, 56, 87; 3, арк. 10, 41, 91; 4, арк. 17; 7, арк. 60; 8, арк. 11, 22, 51; 9, арк. 33, 43; 10, арк. 14; 11, арк. 59; 12, арк. 103; 15, с. 30; 21, с. 74; 24, с. 118; 26, с. 381; 29, с. 150—151; 33, с. 276]. Відомою вона була й іншим слов'янським та європейським народам (росіянам, білорусам, полякам, чехам, словакам, сербам, болгарам, австрійцям та ін.) [18, с. 175; 20, с. 186; 23, с. 42; 28, с. 146; 34, с. 116; 35, с. 192; 36, с. 185; 37, с. 189—190; 39, с. 395]. Способи виконання, функційне спрямування і тлумачення результатів ворожінь подібні до українських, що свідчить про їхній не лише загальнослов'янський, а й загальноєвропейський характер.

Отже, свято Івана Купала завершує період весняно-літніх русалій, які генетично сягали культу предків і були пов'язані з вегетацією та родючістю. Купальські вінки були обрядовими відповідниками самої виконавиці мантичних дій та її коханого, а також символом дівочої (рідше — парубочої) долі. У результаті дослідження з'ясовано, що здебільшого ці рослинні атрибути виконували різні обрядові функції: шлюбну, продукуючу, а іноді — цілющу та оберегову, які тісно переплітаються з аграрною, апотропейною і лікувальною магією. Окремі обрядодії, зокрема за «участю» вогню і води, мають поліфункційне (оберегово-очисне) призначення. Під час усіх ворожінь апелюють до «іншого» світу, а очищення водою і вогнем ще з давніх часів було способом єднання з пращурами [27, с. 203]. За архаїчними віруваннями, через воду можна встановити контакт з надприродними силами, «тим» світом, та отримати відомості про майбутнє. Крім того, як слушно зауважив митрополит Іларіон, «вода — символ розмноження і парування» [31, с. 46]. Тому акт пускання віночків на неї, наділений шлюбно-еротичною символікою, можна трактувати як такий, що його здійснюють насамперед власне з цією метою. Саме за сприяння води дівчата робили певні висновки про свою долю (щодо весілля, його термінів, місця проживання та ін.), спостерігаючи за плином вінків та «поведінкою» свічки всередині. Остання, як символ людської долі (життя) людини, також уможливила привідкрити завісу прийдешнього. Результати таких ворожінь трактували за принципом подібності (зійшлися вінки — зійдуться й молоді). Частіше мантичні обрядодії з вінками, які, примі-

ром, пливуть чи тонуть, пояснюють на основі семантичних опозицій (кореляція позитивне/негативне, шлюб/смерть з опозицією верх/низ). До того ж, зауважено аналогічні пояснення вислідів указаних ворожінь з вінками (або дощечками) та свічками у них.

За спогадами старожилів, упродовж кількох останніх років традиція ворожити з купальськими вінками почала затрачуватись, наприклад, унаслідок чийогось потоплення або вбивства (с. Межиріч Канівського р-ну). Однак інші респонденти стверджують, що саме останнім часом святкування відновилися, завдяки ініціативам працівників місцевих будинків культури, бібліотек, сільських рад, що свідчить про сучасний вплив засобів мас-медіа. Сьогодні такі дивінації втратили свої обрядові (мантично-магічні) функції, позаяк спостерігаємо їхню трансформацію (в розважальні). Це підтверджують респонденти в окремих селах Корсунщини (Пішки, Кірове, Завадівка, Набутів), Канівщини (Хмільна, Пекарі, Яблунів, Сушки, Ліплява, Попівка, Мельники), Золотоніщини (Гельм'язів), у яких вони побутують досі.

1. Архів Інституту народознавства НАН України (далі — Архів ІН НАНУ). — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 533. — Арк. 1—183. Горошко Л.М. Календарні і родинні звичаї та обряди в селах Сколівського і Турківського р-нів Львівської обл., Верховинського р-ну Івано-Франківської обл., Вижницького і Путильського р-нів Чернівецької обл., Рахівського і Великоберезнянського р-нів Закарпатської обл. (польові матеріали 2005 р.).
2. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 587. — Арк. 1—74. Горошко Л.М. Календарні і родинні звичаї та обряди в селах Корсунь-Шевченківського р-ну Черкаської обл. (польові матеріали 2008 р.).
3. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 588. — Арк. 1—121. Серебрякова О.Г. Прикмети, календарні та родинні звичаї, зібрані в Міжгірському, Хустському та Мукачівському районах Закарпатської обл. (польові матеріали за 2008 рік).
4. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 590. — Арк. 1—48. Серебрякова О.Г. Календарні та родинні звичаї і обряди в селах Сколівського та Турківського р-нів Львівської обл., с. Полянці Долинського р-ну Івано-Франківської обл. (польові матеріали 2007, 2008, 2009 рр.).
5. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 594. — Арк. 1—143. Горошко Л.М. Календарні і родинні звичаї та обряди в селах Канівського р-ну Черкаської обл. (польові матеріали 2009 р.).

6. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 608. — Арк. 1—354. Серебрякова О.Г. Польові матеріали з Корсунь-Шевченківського, Черкаського, Канівського та Золотоніського районів Черкаської обл. за 2008, 2009, 2010 рр.
7. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 609. — Арк. 1—65. Серебрякова О.Г. Карпати-2011, 2012 (Польові матеріали зі Сколівського р-ну Львівської обл., Перечинського, Великоберезнянського, Виноградівського р-нів Закарпатської обл.).
8. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 663. — Арк. 1—67. Серебрякова О.Г. Календарні і сімейні обряди, прикмети, зібрані в Рогатинському р-ні Івано-Франківської обл. та Перемишлянському р-ні Львівської обл. (польові матеріали за 2012 рік).
9. Архів ІННАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 704. — Арк. 1—164. Серебрякова О.Г. Покуття (польові матеріали, зібрані в Коломийському, Снятинському, Тлумацькому, Тисменицькому, Городенківському р-нах Івано-Франківської обл., 2013, 2014 рр.).
10. Архів Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М.Т. Рильського АН УРСР (далі — Архів ЛВІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР). — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 337. — Арк. 12—19. Климець Ю.Д. Звіт про проведену роботу під час експедиції на Поділля і Подніпров'я з 24 червня по 12 липня 1986 р.
11. Архів ЛВІМФЕ ім. М.Т. Рильського АН УРСР. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 362 а. — Арк. 41—77. Климець Ю.Д. Звіт про проведену роботу під час наукової експедиції у Запорізьку і Полтавську обл. з 4 по 24 липня 1989 р.
12. Архів Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 304. — Арк. 90—112. Климець Ю.Д. Звіт про проведену роботу під час експедиції на Полісся (села Волинської та Ровенської обл. УРСР і Пінського р-ну Брестської обл. БРСР) з 7 по 24 липня 1983 р.
13. Агапкина Т.А. Мифопоэтические основы славянского народного календаря. Весенне-летний цикл / Т.А. Агапкина. — М. : Индрик, 2002. — 816 с.
14. Вар'ян Н. Купальські звичаї українського населення Східної Словаччини // Науковий збірник музею української культури у Свиднику / Н. Вар'ян. — Свидник : Музей української культури, 1980. — Т. 9. — Кн. 1. — С. 253—270.
15. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я / Л. Василечко. — Брошнів : Таля, 1994. — 58 с.
16. Виноградова Л.Н. Девичьи гадания о замужестве в цикле славянской календарной обрядности (западно-восточнославянские параллели) / Л.Н. Виноградова // Славянский и балканский фольклор. Обряд. Текст. — М. : Наука, 1981. — С. 13—43.
17. Гаврилюк Е. Еротичні імплікації рослинної символіки в українській календарній обрядовості / Е. Гаврилюк // Спец. випуск «Народознавчих зошитів». — № 2. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 1999. — С. 32—55.
18. Ганцкая О.А. Поляки / О.А. Ганцкая // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — нач. XX в.): Летне-осенние праздники. — М. : Наука, 1978. — С. 174—184.
19. Горошко Л.М. Знакові функції води в обрядах і віруваннях українців Карпат : дисерт. канд. іст. наук / Л.М. Горошко. — Львів, 2007. — 247 с.
20. Грацианская Н.Н. Чехи и словаки / Н.Н. Грацианская // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — нач. XX в.): Летне-осенние праздники. — М. : Наука, 1978. — С. 185—196.
21. Доманицький В. Народний календар у Ровенських повіті, волинської губернії / В. Доманицький // Матеріали до українсько-руської етнології. — Львів, 1912. — Т. XV. — С. 62—89.
22. Климець Ю.Д. Купальська обрядовість на Україні / Ю.Д. Климець. — Київ : Наукова думка, 1990. — 141 с.
23. Кокорудз И. О митологии славянской / И. Кокорудз // Зоря. — 1888. — Ч. 3. — С. 41—42.
24. Красовський І. Календарна обрядовість / І. Красовський, Й. Вархол // Лемківщина: Історико-етнографічне дослідження. — Т. 2. Духова культура. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2002. — С. 113—123.
25. Кримський А.Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: Відтворення з авторського макету 1930 р. / А.Ю. Кримський ; авт. передмови А.Ю. Чабан. — Черкаси : Вертикаль, 2009. — XVI + 438 + 10 с.
26. Курочкін О.В. Обрядовість (Календарні свята й обряди) / О.В. Курочкін // Поділля: Історико-етнографічне дослідження. — Київ : Доля, 1994. — С. 358—385.
27. Ласло-Куцук М. Вогонь і слово: Космогонічний міф на Україні / М. Ласло-Куцук. — Бухарест : Критеріон, 1992. — 259 с.
28. Листова Н.М. Австрийці / Н.М. Листова // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — нач. XX в.): Летне-осенние праздники. — М. : Наука, 1978. — С. 143—153.
29. Маковій Г.П. Затоптаний цвіт. Народознавчі оповідки / Г.П. Маковій. — Київ : Український письменник, 1993. — 205 с.
30. Максимович М. Дні та місяці українського селянина: пер. з рос. / М. Максимович. — Київ : Обереги, 2002. — 189 с.
31. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія. — Київ : Обереги, 1992. — 424 с.
32. Мойсей А.А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини / А.А. Мойсей. — Чернівці : Друк Арт, 2008. — 320 с.

33. Петрова Н. Календарна обрядовість українців Миколаївського р-ну Одеської області середини ХХ ст.: нові польові матеріали / Н. Петрова // Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу. Збірка наукових праць : матеріали Міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». — Одеса, 2011. — С. 267—278.
34. Петрушевич А.С. Общерусский дневник церковных, народных, семейных праздников и хозяйственных занятий, примет и гаданий / А.С. Петрушевич. — Львов, 1865. — 174 с.
35. Соколова В.К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов XIX — начала XX в. / В.К. Соколова. — М. : Наука, 1979. — 286 с.
36. Шейн П.В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края. — Т. 1. — Ч. I: Бытовая и семейная жизнь белоруса в обрядах и песнях / П.В. Шейн. — Санкт-Петербург : Типография Императорской Академии Наук, 1887. — 590 с.
37. Янулайтис А. Литовскія суевєрья и приметы / А. Янулайтис // Живая старина. — Санкт-Петербург, 1906. — Вып. IV. — Год XV. — Отдел II. — С. 189—201.
38. Biegeleisen H. U kolebki. Przed oltarzem. Nad mogilą / H. Biegeleisen. — Lwów, 1929. — 572 s.
39. Moszyński K. Kultura ludowa słowian / K. Moszyński. — Т. II. Kultura duchowa. — Cz. I. — Wydanie 2. — Warszawa, 1967. — 832 s.

Olena Serebryakowa

ON RITUAL SYMBOLISM AND FUNCTIONS OF MIDSUMMER DAY WREATHS IN CHERKASY REGION: ASPECT OF MANTIC MAGIC

On the basis of field materials analytical studies have been performed as for traditional divinatory acts with Midsummer wreaths. Light has been thrown upon functions and of symbolism in those vegetative attributes as well as on the present state of mantic practices in Cherkasy region.

Keywords: divinations (mantic actions), wreaths, water, candle, fire, marriage, girlhood, life, death.

Olena Serebryakowa

ОБРЯДОВАЯ СИМВОЛИКА И ФУНКЦИИ КУПАЛЬСКИХ ВЕНКОВ НА ЧЕРКАСЧИНЕ: МАНТИЧЕСКО-МАГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

На основе полевого материала проанализированы традиционные гадания с купальскими венками. Выяснены символика, функции этих растительных атрибутов, а также локальная специфика и сохранность таких мантических действий в настоящее время.

Ключевые слова: гадания (дивинации, мантические действия), венки, вода, свечка, огонь, брак, девичество, жизнь, смерть.